

FRANCESC TORRALBA

La tendresa

Pagès editors
LLEIDA, 2007

1

ESCENES DE TENDRESA

Primera escena:

Un nen s'asseu, agafa un paper i escriu la carta als Reis. Va apuntant un rere l'altre els joguets que li fan il·lusió, dóna raons de les seves prioritats i demana, si us plau, a Ses Majestats que no tinguin en compte el seu mal humor, ni les ximpleries que ha fet durant l'any.

Ens entendreix veure amb quina dedicació escriu cada paraula, com dibuixa els regals cobejats i amb quina innocència creu que aquella carta arribarà als seus dignes destinataris. Després, acompanyat del seu pare i de la seva mare, porta la carta al missatger reial. Ens entendreix la innocència dipositada en aquell sobre, la ingenuïtat del gest.

Finalment, arriba la nit màgica de Reis i tots els preparatius es repeteixen, rutinàriament, com cada any. Els torrons per a Ses Majestats, la finestra mig

oberta perquè hi puguin entrar i el cubell d'aigua per calmar la set dels camells. La litúrgia es repeteix any rere any i la mainada viu la nit més meravellosa de l'any.

L'escena inspira tendresa.

Segona escena:

Dos ancians, home i dona, passegen per un parc. S'aturen en un banc a descansar. La tarda és esplèndida, una llambregada de sol escalfa les seves esquenes. S'acaronen les mans, es besen. No és un bes apassionat. És un senzill contacte epidèrmic, molt pudorós, però ple de sentiment.

L'avi s'aixeca, es treu una paperina de la butxaca i dóna engrunes de pa als coloms. De cop, una munió d'ocells s'aplega sota els seus peus. Després, torna a seure. La tarda va fent el seu curs i el sol s'acomiada un cop més del món. L'ancià frega l'esquena de l'anciana. Li posa el seu jersei a les espatlles. Comença a fresquejar. Finalment, s'aixequen, lentament. Ell es queixa del reuma i ella de les varius. Se'n van a poc a poc, mentre els nens fan barrila dins del sorral. És l'hora del sopar.

El dia ja s'ha fos.

L'escena inspira tendresa.

Tercera escena:

En Joan és un intern d'un hospital psiquiàtric. Té una notable limitació psíquica que el fa ser un home dependent, incapaç de viure autònomament, de realitzar la seva vida independentment. Però en Joan s'ha enamorat i fa plans de futur. Els diumenges surt acompanyat pels monitors a donar un tomb pel poble i té ocasió de veure la seva estimada. Es diu Carme.

Ella no ho sap, ni tan sols imagina que és la protagonista principal dels somnis d'en Joan, però ell ja té planificat el seu futur. Mentre l'explica amb entusiasme, el monitor se l'escolta amb tendresa. Li ha contat la història desenes de vegades, però no se'n recorda. El monitor sap que no es farà mai realitat aquell futur, però no el vol desil·lusionar. Sap que aquella noia mai no se'l mirarà, però no vol frustrar-lo. En Joan diu que té xicota i que, molt aviat, es casarà. Ho diu a tothom que el visita.

El temps passa, però la il·lusió roman. En Joan segueix creient que té un futur diferent, fora de la institució, una vida normalitzada, que formarà una família i tindrà fills.

En sentir en Joan, la tendresa s'apodera del cor.

Heus aquí tres escenes de tendresa. Situacions diferents, certament, però que inspiren una experiència comuna. Amb la tendresa passa com amb l'aire, que és vital per viure, però tan sols en prenem consciència, quan ens falta. Aparentment sembla que no hi sigui, perquè no la veiem, és invisible als ulls, però podem reconèixer-la.

La tendresa es podria definir, d'entrada, com un sentiment, com una experiència del cor, però també com un poder que ens humanitza. Hi ha situacions que inspiren tendresa, però també hi ha gestos amarats de tendresa. Es pot dir passivament d'una situació, d'una escena, d'un quadre, però, a la vegada, es pot predicar, activament, d'algú. Hi ha persones, que en la seva manera de parlar, de moure's, de gesticular expressen tendresa, però hi ha persones que, per la seva feblesa, innocència i candidesa, inspiren tendresa.

No tan sols en la vida quotidiana, es multipliquen les escenes de tendresa. També en l'art hi és clarament viva, però, de manera especial, en la pintura i en l'escultura. Hi ha formes, volums, motius pictòrics que desperten en nosaltres aquesta experiència. Tots tenim els nostres referents i les nostres prioritats. Cadascú sap l'efecte que té en la seva ànima l'obra d'art.

Una obra pictòrica que inspira tendresa en contemplar-la és l'*Esperança* (1903) de Gustav Klimt. En la part central del quadre hi ha una dona nua, embarassada, que posa de perfil. Fa cara de perplexitat i té les mans sobre la panxa. És blanca, fina, porta una corona sobre el cabell arrissat. En el moment en què va aparèixer aquesta pintura va generar un autèntic escàndol, perquè mai no havia estat pintada una dona nua embarassada. La figura és l'expressió de la pura debilitat, d'una fragilitat que amaga dins seu el poder d'una nova vida que s'obre camí. En el rerefons del quadre, apareixen tres imatges femenines, que representen tres moments de la vida. Hi ha la maduresa, la vellesa, amb tota la seva decrepitud i el cadàver expressat amb una eloqüent calavera.

L'art té l'enigmàtica capacitat de sintonitzar amb les nostres experiències fonamentals i de mostrar allò més profund. No tan sols evoca l'angoixa, la por, la soledat, l'abandonament i la mort, sinó també la pau, l'enamorament, la passió i, clarament, la tendresa.

La tendresa no és una cosa, ni un objecte. Evoca, més aviat, un tipus de vincle, una forma de llaç que ens vincula amb els altres. Entre el monitor i l'intern s'estableix un vincle de tendresa, però també entre els ancians del parc i l'espectador ocasional. El pare es mira el seu fill la Nit de Reis i experimenta, igualment, tendresa. És un vincle, però també un pessic al cor.

És fonamental en les relacions humanes, però només ens n'adonem, quan falta. El mateix passa amb altres béns de la vida humana com l'amistat, la salut o la vida. Prenem realment consciència del seu valor quan experimentem la seva absència o bé la seva vulnerabilitat. La tendresa, com la salut del cos, és fràgil, però és una experiència que ens ennobleix i ens fa més humans.

Es fa difícil imaginar un món sense tendresa, un univers on la paraula *tendresa* fos definitivament desterrada. Sovint ens obstinem a foragitar-la del món, a dissimular la seva presència, a excloure-la, però, en fer-ho, no ens adonem de l'error en què estem incorrent.

Fiodor Dostoievski afirma, poèticament, que la bellesa salvarà el món. Certament, en ocasions, el que fa que la vida mereixi ser viscuda és la bellesa, però la bellesa sense la bondat és buida, no té substància, és pura representació. La bellesa i la bondat són el mateix, com l'ètica i l'estètica són u. La bellesa salva el món de la derrota, de la ruïna de la lluita. Ens obre de nou la possibilitat de confiar en l'ésser humà i de mirar el futur amb optimisme.

Quan veiem un gest de bondat, quan degustem la bellesa d'un rostre, d'una obra d'art, un gest de benvolença, sentim, renovadament, el desig de viure, mentre que quan tot el que ens envolta és lletjor i crueltat experimentem el desencís, les ganes de morir, d'esborrar-nos d'aquest maleït món. La innocència desperta la tendresa i la tendresa ens

fa confiar en el món i en els éssers humans que hi habiten.

L'únic que salva els vincles humans de la lògica de l'interès és l'espurna de tendresa que som capaços de viure a través d'ells. Quan el motiu que ens relliga a l'altre és la pura utilitat o el pur plaer, quan el que ens acosta a l'altre és el mer interès o bé la recerca d'un benefici personal, el vincle desconeix la innocència, la transparència, la generositat. El que fa un vincle valuós, humanament parlant, és, precisament, l'acte de lliurar-se a l'altre, de donar-s'hi, de no esperar res a canvi. Quan dues persones es donen mútuament, sense trampes, sense cartes amagades, ni subterfugis, la tendresa es fa carn en el món. Quan experimentem un llaç d'aquesta naturalesa, la tendresa ens empeny a seguir vius.

ENTENDRIR-SE

Tendresa: heus aquí una paraula que sintetitza afecte, calor, dolçor i consol. És un valor necessari en la vida, tant com ho és l'aigua o el sol. Es nodreix de les coses petites que broten del cor. És un producte rar. Sense ella, l'home i la dona no poden arribar a ser plenament humans. Molt sovint és desacreditada, perquè es confon amb estats d'ànim que no són, pròpiament, la tendresa. Es confon amb el sentimentalisme o amb la conducta afectada.

La tendresa és, certament, una emoció, una força motriu que ens condueix a tractar l'altre amb cura, amb la delicadesa que es mereix. En el vincle maternofilial és ben visible la tendresa. De fet, aquesta tendresa és vital per al nadó. Només si és atentament cuidat i estimat, tan sols si és preservat del fred i de la calor, protegit de tot i a recer del món, pot arribar a créixer i a fer-se com

a persona. Som fills de la tendresa, o més ben dit, som el fruit de la tendresa que els altres han tingut amb nosaltres molt abans que en fóssim plenament conscients.

La tendresa fa acte de presència quan les nostres relacions humanes deixen de ser instrumentals, quan no esperem necessàriament quelcom dels altres. Comença amb el respecte i el reconeixement de la seva llibertat. La tendresa està en la base de l'alegria, d'aquella alegria que s'experimenta quan una persona es dóna sense esperar res a canvi. És l'alegria que experimenta el nen. És la que sentim quan sabem del cert que el que ens cuida no ho fa per motivacions interessades, sinó perquè vol el nostre bé. Quan som tractats com a fins, experimentem alegria, una alegria que res no pot provocar, ni un objecte, ni un bé econòmic, ni el reconeixement social.

És una paraula bella en si mateixa. Expressa l'abraçada de la fragilitat, la mirada que ens ofereix seguretat, els llavis que ens fan estremir amb la seva presència, el dolç somriure que ens enforteix, aquella paraula d'ànim que ens és xiuxiuejada a

l'oïda amb absoluta complicitat. És la mirada del nadó, aquell fregament de mans que ens ensenya a bategar de nou; és l'artèria per la qual circulen els sentiments.

La tendresa és una de les virtuts essencials en la vida quotidiana. Tot i que habitualment se la identifica amb la feblesa d'ànim o se la considera un sentiment tou i carrincló, juga un paper cabdal en les relacions humanes, en el vincle entre pares i fills, en el marc de l'amistat, però també en la relació entre home i dona.

Com a virtut que és, s'expressa de moltes maneres, tant en la manera de moure'ns, com en la de parlar. Les paraules tendres són que les realment brollen del cor, aquelles que no filtrem, ni passem pel sedàs de la raó, que manifesten sentiments molt pregons. Aquesta transparència ens resulta molt àrdua de mantenir i tendim a guardar aquests pensaments del cor en la interioritat. Quan una persona parla amb tendresa, s'expressa amb el cor a la mà i això sempre és arriscat, si no confia íntimament amb el seu interlocutor.

La pensadora jueva Edith Stein distingeix els pensaments del cor, dels pensaments de la raó. Aquesta distinció ja la trobem abans en els textos de Blaise Pascal, tot i que ell en diu les raons del cor i les raons de la raó. Els pensaments del cor són els que, vertaderament, neixen de l'entranya més profunda de la persona, emergeixen espontàniament de nosaltres i projectem cap a fora. Aquests pensaments revelen la nostra manera de ser més fonda, la nostra personalitat. Molt sovint els censurem, ja sigui per vergonya, ja sigui per por.

El cas és que, molt habitualment, aquests pensaments que brollen del cor queden com suspesos en la interioritat, dins el recinte de la persona. Hi ha també els pensaments de la raó, que són aquelles elaboracions i síntesis personals que articulem a partir de la nostra capacitat argumentativa. Aquests pensaments no brollen espontàniament, sinó que són el fruit d'un procés intel·lectual, d'una sedimentació intel·lectual on hi ha, naturalment, la presència dels altres, el fruit de diàlegs que hem anat fent al llarg de la nostra vida.

No deixem que l'altre expressi els pensaments que du al cor, perquè no podem suportar tanta sinceritat, perquè, en el fons, aquesta sinceritat reclama una resposta recíproca i no estem disposats a oferir-la. Aquesta situació es dona especialment en contextos de patiment. La persona malalta que es troba en una circumstància difícil buida el seu cor, expressa els pensaments que té al cor, però sovint es troba amb un professional que no li respon amb reciprocitat. Tampoc ho pot fer, però, perquè la professionalitat l'obliga a guardar una certa distància. Aquesta distància, però, no s'ha de convertir mai en fredor i, menys encara en indiferència, però sí que ha de generar confiança.

La tendresa també es relaciona amb la cura que tenim envers els altres, a l'hora de relacionar-nos amb ells. L'altre és un ésser fràgil i vulnerable i depèn del tracte que establim amb ell, podem malmetre'l. Es pot corregir l'altre i també se'l pot informar amb tendresa. La tendresa no és tan sols un sentiment del cor, sinó una excel·lència del caràcter, un mode d'interacció entre els éssers humans que afavoreix la mútua comprensió.

En sentit estricte, la paraula *tendresa* inclou tres significats. És, d'entrada, la condició de qui cedeix fàcilment a les impressions, especialment als sentiments afectuosos, a l'amor. Es contraposa, en aquest sentit, a la duresa metàl·lica d'un ésser que, indistintament del que vegi o senti no canvia de rostre. La tendresa es pot definir també com una afecció plena de dolcesa que se sent envers algú i, finalment, com la manifestació d'aquesta afecció.

La tendresa és virtut, però, alhora, és una emoció que quan experimenten dins de nosaltres ens commou i s'expressa en el nostre rostre i en els nostres ulls, a vegades, en forma de llàgrimes. Ens entendrim en veure un malalt, en sentir el relat d'una mare que ha perdut el seu fill o en veure com una àvia i un avi es besen en un parc.

No es pot dir, en sentit estricte, que sigui un acte voluntari, purament lliure, perquè la tendresa és una experiència que s'esdevé, que ens envaeix i ens posseeix totalment. Podem, naturalment, aprendre a expressar-la i, fins i tot, a contenir-la, però brolla de la font més íntima del nostre ésser i ve excitada per algun estímul extern: un rostre, una

olor, un contacte, un quadre visual, una llàgrima, una veu tremolosa.

Una educació marcadament racionalista i de signe masclista ha intentat col·lapsar aquesta experiència i amputar-la, però la tendresa no és un defecte, ni una concessió, sinó una virtut de la vida domèstica i, a la vegada, un sentiment molt noble.

Sentir tendresa, lluny de ser una expressió de feblesa o de manca de coratge, és una mostra d'humanitat. També els grans herois i guerrers de les narracions èpiques són capaços d'entendre's i de plorar. En el *Cantar del Mío Cid* es reflecteix clarament la tendresa de l'heroi, especialment en l'eixida de València, quan s'ha de separar de les seves filles. També els herois ploren, però aquest plor no nega la seva heroïtat, sinó que els fa plenament humans. La valentia no entra en contradicció amb la tendresa, com la saviesa no ens fa inútils per a la vida pràctica.

En les relacions entre home i dona, la tendresa juga un paper determinant. L'ésser humà, com a ésser sexual que és, sent el desig d'unir-se amorosament amb la persona que estima, però, a voltes,

la relació sexuada no es desenvolupa en un marc d'afectivitat i de tendresa desitjable i, en aquesta situació, s'experimenta una immensa buidor.

La buidor no és una vivència estranya en molts adolescents i joves. És el fruit d'uns vincles i d'unes relacions de tan ínfima qualitat que, després de la fogonada del plaer, ve l'abisme de la buidor. Aquesta buidor no s'apaivaga mitjançant l'evasió o la distracció. Tan sols es pal·lia si s'estableixen vincles de qualitat, si hi ha garanties de fidelitat i d'amor i es té la consciència que, més enllà de les eventualitats i dissorts de la vida, la tendresa de l'altre no mancarà mai.

En el marc de les relacions interpersonals, la persona ha de ser tractada sempre i en qualsevol circumstància com un fi en si mateix i mai únicament com un instrument. Quan una persona s'adona que és un pur instrument per a l'altre, un objecte de plaer, se sent terriblement buida i ofesa. La tendresa és la cura i l'atenció envers l'altra persona, la manifestació explícita d'un amor que va més enllà de la corporeïtat i que s'endinsa en l'ànima de l'altre.

El fill no és la mare, però, en néixer, necessita la mare per a poder subsistir. El fill no entén la mare, però és acollit en el seu si i en els seus braços troba el repòs. La tendresa és anterior a la comprensió. De fet, obre el camí de la comprensió.

Quan una persona és acollida, estimada, valorada i sap que és tendrament estimada per algú, independentment dels seus mèrits, encerts o errades, s'obre la seva capacitat comprensiva. Aquesta confiança és el motor de la comprensió, el marc que propicia una comprensió del món. Saber-se estimat i acollit és la certesa més bàsica que desitgem i és una certesa de caràcter emocional, cordial i no de tipus intel·lectual o no-ètic.

El fill té aquesta certesa, no l'elabora d'una manera conscient, però l'acollida que rep gratuïtament per part de la mare li dóna la seguretat de la seva existència. Se'n fia totalment i dorm plàcidament sabent que res no li pot passar. La mare moriria pel fill, perquè estima la seva vida més que no pas la seva. El fill està cridat a viure una vida autònoma, a créixer i a fer de la seva existència un projecte únic, dotat de sentit i la mare se sent cridada a vetllar

per al desenvolupament total del fill. Desitja que es faci gran, que visqui autònomament.

La mare experimenta una profunda tendresa quan veu el fill tan fràgil i impotent, però també experimenta una infinita alegria quan el veu viure autònomament, després d'un llarg i difícil aprenentatge. La petitesa, la debilitat, la dependència, la fragilitat, l'extrema vulnerabilitat del fill, inspira tendresa en la mare, desperta aquest sentiment que la mou a protegir-lo, a posar-lo a recer.

La tendresa no és una emoció negativa, però cal aprendre a expressar-la correctament i en el lloc adequat. L'espai íntim de la llar és el marc idoni per viure aquesta virtut i per transmetre als qui estimem els nostres sentiments més pregons. No ens ha de cohibir la llibertat d'expressió en un marc de confiança i de respecte, no hem de preservar-nos dels altres, perquè sabem que, en aquest àmbit, els altres ens acullen com som i ens respecten infinitament. Hem de fer el possible perquè les noves fornades descobreixin aquest valor i el conreïn en la seva vida pràctica, perquè

una vida sense tendresa es converteix en una pura inèrcia sense ànima.

No és, en aquest sentit, una virtut estoica, perquè l'actitud ideal de l'estoic és la indiferència envers el món, la independència respecte de les impressions; l'autodomini de les emocions i la tranquil·litat de l'ànima (*tranquillitas animae*), mentre que la persona tendra es deixa impactar per les emocions i veu trontollar el seu equilibri emocional. La tendresa no és una salvació del patiment, sinó una expressió de proximitat vers el patiment de l'altre. És una emoció sincera i, com a tal, plena, també, de patiment.